

A Prohászka szobor ledöntése a dokumentumok tükrében

(folytatás a második és hatodik oldalról)

Tanulmányom végén a művészettörténészek nevében szeretném megemlíteni, hogy a szobor mostani elhelyezése semmiképp sem nevezhető szerencsésnek és bizonyára így gondolják ezt az illetékesek is.

A kérdést két oldalról lehet megközelíteni. Ami magát a szobrot illeti, láttuk, hogy eredetileg két mellék figura is szervesen hozzátartozott az alapkonceptióhoz; hiszen kelyhét éppen ezek felé nyújtja. Ez a gesztus a legnagyobb magyar apostolra annyira jellemző, hogy e nélkül megváltoznék az, amit az alkotóművész ábrázolni akart. Ennek ellenére aligha találunk szobrászt, aki helyeselné a mellékalkalakok újra alkotását, amikor a szellemi kisugárzással előttünk álló, hozzánk lehajló és művészileg is végtelen finomsággal megalkotott alak önmagában is remekmű. Tudjuk, hogy a mellékalkalokat valójában bombarepezsek törték darabokra Budapest ostrománál. Összehasonlítva a mellékalkaloktól "megfosztott" és nemcsak a két figurához, hanem minden feléje fordulóhoz lehajló, kelyhéből az élő vizek forrását adó Prohászka ábrázolást a templom belsejében felállított síremlékű Prohászkaival, mindenképpen az előbbi áll közel az eredeti, a mindig, mindenkin segítőt, életét az utolsó percig népéért föláldozó és az Élet Kenyerét nyújtó apostolhoz.

A másik megközelítés a hely méltóságára vonatkozik. Tény, hogy 1977-ben még annak is örülnünk kellett, hogy a jó szándékkal elrejtett szobrot visszakaptuk. Tudjuk, hogy akkor még tilos volt nyilvános téren felállítani a nemzet apostolának szobrát. Ma viszont értetlenül állunk a tény előtt, hogy nem kapott küldetéséhez, élet-szentségéhez méltó helyet püspöki székvárosának központjában, akár egykori otthonának díszterén. Azt már a szobrászművészet szakemberei fogják megállapítani, hogy ehhez a szikár főpapi alakhoz milyen magas talapzat kell. Mindenesetre nem állók egyedül ezzel a gondolattal, hiszen amikor a szobor fehérvári elhelyezése szóba került, a talapzat elkészítésével megbízott Szilágyi András mérnök azt javasolta, hogy a 4 mázsa súlyú szobor talapzata egyetlen kötőmb legyen. A budapesti érseki helynök erről levélben értesítette Szakos Gyula püspököt, sőt a szobor plintoszáról készített mérnöki tervrajzot is csatolta. Ez a világi ember megéreztte, hogy egyedül a hegyekből kibányászott szikla méltó a megalázott nemzet génuszának szobrához. (SZPL 966/1982). A püspökötudó válaszból kiderül, hogy - idézem - : "kötőmb helyett lehet-e betontalapatot készíttetni?" (uo. 773-1/1982)

Szilágyi András mérnök aligha tudta, hogy Prohászka naplójegyzeteiben "hegylakónak" nevezte önmagát, és a Lomnici havasok szikláit közt érezte legközelebb az Istenhez. Szobrát egyetlen kötőmbre és a legméltóbb helyre kell állítani. Bizonyára ennek is megjön a maga ideje.

Dokumentáció:

I. Rónai Mihály András: OTTOKÁR PÜSPÖK LEDÖNTÉSE (Haladás, 1946.V.16. 3.p.)

Amikor Károlyi Mihály - akinek hazaérkezésekor az esztergomi érsek éppúgy nem engedte meghúzatni a harangokat, mint februárban a köztársaság helyreállítása ünnepére - az Egyetem utcai Károlyi-palotába hajtatott, az igazságügyminiszter üdvözlőbeszédére válaszolva azt is kijelentette, hogy természetesnek tartja, ha egykori otthona ezentúl is mai céljának, közművelődésnek szolgálatában marad. Csak amikor a palota erkélyéről a Prohászka Ottokár püspök kerti ércszobrát megpillantotta, hagyta el ajkát egy nagyon is érthető s nyomban méltányolt kívánság.

- Ezt a szobrot innen el kell távolítani - mondotta röviden Károlyi Mihály.

Sohasem voltam hajlandó lekicsinyelni a főpapi szószékéről hirdető ellenforradalom kétségtelen jelentőségét még akkor sem, amikor tökéletesen kilátástalan, s csak kártékony, de nem vézetes. Hogy kicsinyleném hát a Prohászka Ottokár ellenforradalmi vezérkedését, amely annyival is végzetesebb volt, amennyivel Székesfehérvár akkori főpáστοra tehetségesebb férfiú volt, mint ma Esztergomé, s amely a magyar katolicizmus s vele, mint mindig, az ország legmeredekebb zuhanásához - Prohászka Ottokártól Péter Kun Andrásig, sőt Péter Kiss Szalézsig - adta meg a lökést.

Amint lekicsinyelni nem kicsinyítem le a Prohászka Ottokár vezetésnek bizonyult kortörténeti szerepét, mint a magyar közeposztálynak s azon alul is bizonyos hívő tömegeknek pasztor diabolus-áét - úgy talentumát sem kívánom túlbecsülni: azt a kétségtelen szuggesztivitást, gondolkodói hajlamot és imponáns rosszhiszemet, amely azonban a maga hibrid filozófiájában, könnyed szociológiájában, iskolás társadalomkritikájában és klasszikus egyházatyái pózáiban Soliloquiástul, mindenestül sem volt több, vagy egyéb, mint egy korszerű igénnyel, s igen dekoratív maszkirozott, mélységet gyanítottó filozófimákba és szociológiai floskulusokba rejtett harciasan reakciós nagypapi kiállítás - amilyen például az ef-

fajta katolicizmus szerencsétlen hazájában, Spanyolországban (kevesebb bölcsekedéssel, de nem kevésbé vészes sikerrel) Merry del Val-tól s Frankóék toledói érsekéig nem egy és nem tíz akadt. Akik pedig alkalmasint megbotránkoztak rajta, hogy Prohászka Ottokárról a tavaly felkötött tömeggyilkos nyilas minorita Péter Kun András is eszembe jutott, azoknak - negyedszázados zuhanást egy látótérbe foglaló merész eszmetársítás megfogható tételére - hadd kapcsolom oda a Prohászka Ottokár finommetszésű, elgondolkodó fejéhez, orákulummá avatott ajakához, egész délceg személyéhez azt a dermedt aléltságnál is rosszabb, erőltet felemás atitűdöt, mellyel két évtized elmúltán a többi keresztény egyházfőket is magához idomító magyar katolikus főpásztori kar majdnem kivétel nélkül azt az antikrisztusi, iszonyúan keresztényietlen krízist fogadta, amely szélsőjobboldali jelszavakkal a katolikus többségű, igazi Regnum Marianumot ezt a boldogtalan Magyarországot történelme mélypontjára lökte. Bizony, Prohászka Ottokár utódai és tisztelői voltak mind a főpásztorok; ama Prohászka Ottokárai, kiből, im még Mindszenty Józsefre is futja, sőt még egy alsópap-ságra is, melynek egyes tagjaiból - a primási pástorbot bátorító suhogását érezve fejük fölött - még a romjaiból kínok közt tápáskodó ország ellen törő reakció kézigránátos és géppisztolyos janicsárjai is egyre sűrűbben kerülnek ki.

Akik pedig azt hinnék - vagy elhinnék, - hogy mindezt leírva olcsó antiklerikális indiántáncot járunk egy ledöntött püspökszobor érczeteme fölött, azoknak hadd idézzünk elébe néhány megrendítően szép és igaz papi képet.

Ha bátorságról, s hitleri eretnekség ember-telenségével való szembeszállásról van szó, - ott volt Faulhaber bíboros, akinek személyében, gesztusaiban mintha egy-egy remekszabású, ércokollás Pázmány Péter, vagy Abraham a Santa Clara villant volna föl s müncheni főszékesegyház hajója alatt az ódon egyházatyák aranyaszájú bátorságával, s Pogánnyal hősiesen szembeszálló hitvallók becsületével, a Lélek vértanúságra kész erejével. Vagy ott voltak a Franco egyházfejedelemeivel szemben azok a szegény spanyol és baszk vidéki papok, akik életük árán is helytálltak keresztényekként és spanyolokként - azon az áron is, hogy Franco németjei és berberjei az oltár előtt, miseingben szúrták le vagy bombázták le a levegőből őket.

S ha - ami még fontosabb - a földi kötelékek terhétől megszabadult egyház automatikus demokratizmusáról, progresszivitásáról, tehát igazi magáralálásáról van szó, hát akkor... Láttam én a párizsi Szajna-parton Aristide Briand-nak a Quasi d'Orsav falába illesztett emléktáblája leleplezésén egy sorban ülni egymás mellett Albert Lebrunt, a laikus francia köztársaság elnökét, Leon Blumot, a százötven éve szekularizált ország szocialistá, sőt - Uram bocsá! - zsidóminiszterelnökét, kettejük közt pedig Verdier bíborost, a vörös Párizsnak, Szent Genovéva városának érsekét. Az a Verdier bíboros volt ez, aki papjait már évekkel előbb Bagnolet, Belleville, Ménilmontant, Billancourt proletárgyedeibe küldte (!) - nem kortesekként, holmi keresztényszociális vagy más-egyéb klerikális politizálás végett, hanem apostolként, kiket nem egyhelyütt a kerületi munkaspárttitkár fogott kézen s vezetett el a proletárlak-sokba.

Mérhetetlen volt a példázat - s mérhetetlen dicőssége az Egyháznak, mely Franciaország földi terhéttől, földesúri koloncáitól megkönnyebbülve, híveivel többé nem munkaadó, hanem atyai viszonyban állván, csodálatos lelki reneszánszot teremtett, s ismét fölérkezett léte és hivatása legfenségesebb ormára. Nos, ez a helyzet a III. magyar köztársaságban is bekövetkezett, a lehetőség megnyílt, s ezzel egyidőben a maintendue politikáját sem ajánlották még fel sehol öszintébben az Egyház felé, mint ezúttal minálunk a hivatalos hatalom. Épp most, épp ezért volna hát tragikus egyházi részről felidézni itt egy céltalan és gyászos egyháznak és országnak egyaránt végzetesen ártó Kulturkampfé kísérletét.

Reméljük: végső soron mégsem sikerül majd elérnie, hogy a kilencszázéves magyar katolicizmus ma, ahelyett hogy az egyház legidősebb leányának, Franciaországnak volna szépháza, inkább ama közvetlenül szomszédos kis erdei, szekercés katolicizmushoz, primitív teokráciához hasonlít negyedszázaddal ezelőtt Hlinka (?) páterrel kezdte, majd közelmúlt napjaikban Tiso páterrel végezte - s melynek öléből közénk Prohászka Ottokár is leszivárgott. Szobrát most ledöntik; szellemét döntse meg, ha vezetői eléne tudja, az újjáéledő magyar katolicizmus önmagában.

II.

Károlyi Mihály: HAZATÉRÉS (Magyar Nemzet, 1966.V.22. Részlet)

1946 májusában, húsz éve, tért haza az emigrációból huszonhat év után Károlyi Mihály. A hazatérés napjának történetét mondja el az alábbi emlékirat-fejezet.

...Kiléptünk az erkélyre, lepillantottunk a parkra, amely most nyilvános kertté vált. Középen hatalmas szobrot pillantottam meg. Az én időmben nem állt ott. "Ki ez?" - kérdeztem a szomszédomat. Zavart csönd támadt. A rossz szememmel én ugyan rá nem ismerem. "Ki ez?" - kérdeztem határozottan.

Titkárom, a lelkes Havas Andre súgta a fülembbe: "Prohászka püspök". Az ünnepi hangulatból hirtelen kizökkentem. Prohászka püspök a fehérterror patrónusa volt és a szocialisták egyik legheve-

sebb ellenfele. Pályáján liberális, széles látókörű egyházi férfiként indult el; annak idején, az első világháború elején ezért kértem meg épp őt, hogy összeeskessen feleségemmel. "Ezt innen, sajnos, el kell vinnünk, ha azt akarják, hogy én itt éljek, ebben a házában" - mondtam, és hátat fordítottam a püspöknek.

Elcsigázva a nap izgalmaitól, végre visszavonulhattunk a lakosztályba, amelyet a kormány a Gellért-szállóban biztosított számunkra. Amikor fáradt fejemet lehajtottam este a párnára, olyan valószínűtlennek tűnt számomra az, hogy Magyarországon vagyok, mint valami álom.

III.

HEGYI BÉLA: FALUDY GYÖRGY (Új Tükör, 1988.VI.19., Részlet)

H.B.: ... Te magad is a reakció, a butaság és a klerikalizmus ellenfele voltál, vakmerő lovagja a gondolkodás és a cselekvés szabadságának. Nyilván ez indított arra is, hogy fiatalkorodban részt vegyél a Prohászka-szobor ledöntésében. Hogyan látod ma ifjúú tetteidet, s miként ítéled meg Prohászka szerepét, aki az úgynevezett "keresztény kurzus" elvakult tobzódásának szellemi kísérete, ideológusa volt?

F.GY.: Hadd veszem a dolgokat sorra, már azért is, mert 35 esztendő múltán ez az első alkalom, hogy erre a kérdésre válaszolhatok. Emlékszem még az időre, amikor Prohászka szobrát a Károlyi-kertben felállították. Miért ily gyorsan, kérdeztem akkor. És miért nem inkább Horváth Mihály csanádi érsek szobrát állítják fel, aki történetírásunkban és az 1848-1849-es szabadságharcban oly nemese szerepet vállalt? Vagy Martinuzzi Fráter Györgyét, a független Erdély megteremtőjét? De hát abban az időben nem ez volt az egyetlen jelenség, ami nem tetszett nekem, és napirendre tértem fölöt.

Első emigrációm alatt, Párizsban megismerkedtem Károlyi Mihállyal, aki elmondta nekem, hogy Prohászka az első világháború idején az ő (Károlyi) hívei közé tartozott, és akkor fordult ellene, amikor a politikai opportunizmus ezt kívánta, mi több, őt "farkastorkú gazembernek" szokta volt aposztrofálni. Hogy valaki védekezni nem képes emigránst ily módon támadjon, és ugyanakkor - egyházi méltóság ellenére - születési hibáját vesse a szemére (Károlyi platinalemezt hordott gégejében) - azt nem kis méltatlanságnak érezte. Látam: úgy látszik, nem tudja, hogy Prohászka szobrát azzal a palotával szemközt állították fel, ahol Károlyi a fiatalágát töltötte, és amelyhez annyi történelmi emlék fűződött: ott tartóztatta le Bathyan Lajost Haynau 1849 január elsején. Övakodtam tehát Károlyit felvilágosítani, hol áll Prohászka szobra.

1946 áprilisának utolsó napjai egyikén Károlyi hazatért emigrációjából, röviddel az után, hogy én is hazaérkeztem. Mindjárt az első nap a Károlyi-palotába ment, melyet nem látott 27 esztendője, körbejárt a szobákban, kinézett az ablakból a kertre, és megkérdezte: kinek a szobra áll ott? Mikor megtudta, ama kívánságát fejezte ki, hogy a szobrot vigyék el kertjéből - majd a palotát és a kertet, pár órával az után, hogy visszakapta, a köz rendelkezésére bocsátotta. Semmi sem történt. Egy év alatt Károlyi háromszor fordult ajánlott levélben az illetékes egyházi hatóságához (úgy emlékszem, az érseki helynököz) azzal a kéréssel, hogy a szobrot az ő (Károlyi) költségén, az általa rendelkezésre bocsátott teherautón szállítsák el bárhova az országban. Minthogy válasz egy évig sem érkezett, Károlyi megkért bennünket, döntsük le a szobrot, lehetőleg úgy, hogy kárt ne tegyünk benne. Így történt.

Mindezt a tények kedvéért hozom fel, és nem azért, hogy mentegessem magam. Más dolog, hogy megbántam. Nemcsak azért, mert a szobordöntés nem költök feladata, hanem mindenképp azért, mert sokan félreértették cselekedetemet, és katolikusellenes akciót láttak, vagy akartak látni benne. Ami ugyanolyan téves, mintha valaki az egykori, úgynevezett "keresztény kurzussal" való szembenállást keresztényellenes magatartásnak bélyegezné...

IV.

KIK VOLTAK FALUDY TÁRSAI?

Mivel Faludy soha nem árulta el, hogy kikkel döntötte le Prohászka püspök szobrát, a kutatást más módszerekkel kellett folytatni. Ennek meglepő eredménye lett. Faludy Györgyöt ui. a Szocialdemokrata Párt beolvasztásakor Rákosi Recskre, a hírhedt internálótáborba vitette több harcos társával együtt. A recski rabok jól

A három zsidó tettes: Faludy György, Egri György, Gábori György

emlékeznek Egri György és Gábori György nevére, akik elmondták, hogy őket is szoc.dem aktivista tevékenységük miatt hurcolták Recskre. Minketten a Faludy-körhöz tartoztak és segédkeztek barátjuknak 1947. április 27-én éjjel a szobor ledöntésénél.

Barlay Ö. Szabolcs művelődéstörténész (Forrás: www.inditak.hu)

A szobrot 1984. április 2-án állították fel újra a székesfehérvári Prohászka-émléktemplom mellett. (Fülöp Elemér alkotása)